

**КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА;
СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ**

УДК 343.97:343.351

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2024.4.48>

ГАНЕЛІН В.Б.

**КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРЕДМЕТА
РОЗКРАДАННЯ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ СЛУЖБОВИМИ ОСОБАМИ
ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ**

**FORENSIC CHARACTERISTICS OF THE SUBJECT OF EMBEZZLEMENT
OF BUDGET FUNDS BY OFFICIALS OF LOCAL GOVERNMENT BODIES**

Розкрадання бюджетних коштів відноситься до числа реальних загроз національній безпеці України. Грошові кошти державного та місцевих бюджетів є джерелами формування та розподілу фінансових ресурсів (доходів і грошових нагромаджень) з метою їх використання для задоволення важливих суспільних потреб, як-то розвиток національного господарства і підвищення рівня добробуту населення. В сучасних умовах стрімкого зростання корупційної та економічної злочинності в органах державної влади потребують суттєвого удосконалення заходи з протидії суспільно небезпечним посяганням у цій сфері. Вищезазначене обумовлює необхідність активізації розробки криміналістичної методики розслідування кримінальних правопорушень в цій сфері. В даній статті висвітлено нагальні у науковому та практичному аспектах питання характеристики бюджетних коштів як предмета розкрадання, що вчиняється службовими особами органів місцевого самоврядування, розкрито їх кримінально-правові ознаки (соціальна, фізична, юридична). На підставі проведеного аналізу зроблено висновок, що предметом зазначеної категорії кримінальних правопорушень є надходження (доходи) та витрати (спожиті грошові кошти) бюджету у готівковій або безготівковій формі, включені в бюджети місцевого рівня та необхідні для фінансового забезпечення функцій та повноважень місцевого самоврядування. З метою більш глибокого змістовного уявлення бюджетних коштів як предмета злочинного посягання, окреслено загальні технології вчинення протиправних посягань у досліджуваній сфері.

Ключові слова: бюджет, бюджетні кошти, місцевий бюджет, службова особа, місцеве самоврядування, доходи, видатки.

The embezzlement of budget funds is one of the real threats to Ukraine's national security. The funds of the state and local budgets are sources of formation and distribution of financial resources (income and monetary accumulations) with the aim of using them to meet important public needs, such as the development of the national economy and the improvement of the level of welfare of the population. In today's conditions of rapid growth of corruption and economic crime in state authorities, measures to counter socially dangerous encroachments in this area need significant improvement. The above determines the need to intensify the development of forensic methods of investigation of criminal offenses in this area. This article highlights the urgent scientific and practical issues of characterizing budget funds as an object of embezzlement committed by officials of local self-government bodies, their criminal and legal characteristics (social, physical,

legal) are revealed.. On the basis of the conducted analysis, it was concluded that the subject of the specified category of criminal offenses is receipts (incomes) and expenses (consumed funds) of the budget in cash or non-cash form, included in the budgets of the local level and necessary for the financial support of the functions and powers of local self-government. With the aim of a deeper meaningful understanding of budget funds as a subject of criminal encroachment, the general technologies of committing illegal encroachments in the researched area are outlined.

Key words: *budget, budget funds, local budget, official, local self-government, income, expenses.*

Постановка проблеми. Важливість предмета протиправного посягання в криміналістично-ідентифікаційному вимірі виявляється передусім в тому, що його конкретний матеріальний обрис має істотний вплив на інші елементи злочинного механізму. Особливо це важливо для кримінальних правопорушень, в яких обов'язковим є встановлення суб'єкта посягання і в багатьох випадках кардинальним у розв'язанні питання притягнення особи до відповідальності.

Одним з найнебезпечніших порушень бюджетного законодавства є заволодіння бюджетними коштами шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 Кримінального кодексу (далі – КК) України), розслідування яких викликає у правоохоронних органів серйозні труднощі та суперечливі рішення, що пов'язано зі специфікою предмета кримінального правопорушення та способів його вчинення, суб'єктним складом, проявами активного опору тощо.

Зважаючи на це, відомості щодо криміналістичної характеристики заволодіння (привласнення, розкрадання) бюджетними коштами службовими особами органів місцевого самоврядування є надзвичайно суттєвими для кваліфікованого і точного визначення завдань розслідування та способів збирання доказів.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Вагоме значення для дослідження указанного питання мають наукові напрацювання Л.І. Аркуші, В.І. Василичука, А.Ф. Волобуєва, Ю.М. Демидова, С.Ю. Журавльова, В.В. Кікінчука, В.П. Корж, А.В. Макарова, С.С. Мірошніченка, Г.В. Мудрецької, П.І. Орлова, В.М. Руфанової, О.В. Січкаря, В.Б. Смеліка, Р.І. Степанюка, О.О. Титаренка, С.С. Чернявського, В.В. Чернея та інших дослідників. Разом з тим, на сьогодні в криміналістичній науці проблематика розслідування розкрадання бюджетних коштів службовими особами органів місцевого самоврядування має дещо поверхнєве висвітлення, багато актуальних питань продовжує залишатись дискусійними та такими, що потребують наукового аналізу. Одним з таких питань є предмет розкрадання бюджетних коштів зазначеної категорії протиправних діянь як слідують об'єкт та джерело фактичної інформації про подію кримінального правопорушення.

Метою статті є висвітлення змісту та сутності предмету розкрадання бюджетних коштів службовими особами органів місцевого самоврядування задля забезпечення ефективного вирішення тактичних завдань розслідування.

Виклад основного матеріалу. Предмет кримінального правопорушення, стверджує В.М. Шевців, є категорією, властивою як для кримінально-правової, так і криміналістичної характеристики протиправного діяння. У першому випадку він є ознакою складу кримінального правопорушення, а в другому – елементом механізму його вчинення, якому властиві типові ознаки, що в своїй сукупності визначають його специфіку. Відповідно в першому випадку мова йде про важливість з'ясування предмету кримінального правопорушення для правильної кримінально-правової кваліфікації діяння, в другому – для з'ясування всіх обставин, що підлягають доказуванню та мають значення для кримінального провадження [1, с. 41]. Ознаки та властивості предмета посягання, акцентує А.П. Шермет, мають значення для відшкодування матеріальних збитків, завданих посяганням, а його характеристика важлива для встановлення особи злочинця тоді: 1) коли викрадення предмета свідчить про знання його призначення й можливостей використання; 2) коли викрадення свідчить про знання злочинцем вартості чи особливих властивостей предмета посягання; 3) якщо має місце заволодіння предметами з особливими властивостями; 4) коли за предметом посягання можна робити висновок про специфічну мету заволодіння; 5) коли до предмета посягання має доступ певне обмежене коло осіб [2, с. 343].

Криміналістична характеристика предмета кримінального правопорушення полягає в тому, що, на відміну від кримінально-правової, він є об'єктом, який сприймає та утворює сліди живих і неживих об'єктів. Його якісні та кількісні показники, фізичні, хімічні та споживчі характеристики індивідуалізують предмет у матеріальному світі. Взаємодія між злочинцем

і предметом кримінального правопорушення спричиняє різноманітні зміни в предметі. «Ці зміни локалізуються: 1) на місці злочинної події; 2) на самому предметі і його частинах; 3) у місцях послідуючого його знаходження, приховування, реалізації; 4) на злочинці (його тілі, одязі тощо); 5) на знаряддях злочину, технічних засобах, що використовувалися злочинцем» [3, с. 56].

Криміналістична характеристика предмету розкрадання бюджетних коштів службовими особами органів місцевого самоврядування передбачає встановлення усіх його ознак і особливостей, що мають значення для виявлення, розкриття кримінального правопорушення та встановлення особи/осіб, що його вчинили. Особливості предмета розкрадання детермінують дії злочинців по підготовці, вчиненню і приховуванню цього злочину, які, у свою чергу, пов'язані з утворенням певних слідів – джерел доказів (А.Ф. Волобуєв) [4, с. 43]. З цього приводу відмітимо наступне.

Домінуючим стрижнем усієї бюджетної сфери, стверджує Є.В. Чуйко, виступає діяльність, пов'язана зі складанням, розглядом, затвердженням бюджетів, їх виконанням і контролем за їх виконанням, розглядом звітів про виконання бюджетів, що складають бюджетну систему [5, с. 26]. Бюджетна система України базується на цільовому використанні бюджетних коштів – бюджетні кошти використовуються лише на цілі, визначені бюджетними призначеннями та бюджетними асигнуваннями. Інакше кажучи, бюджетні кошти використовуються їхніми розпорядниками та одержувачами для чітко визначеної мети, на яку спрямовані бюджетні видатки. Тобто бюджетний процес синтезує широке коло діяльності зі складання та виконання бюджету, під час якої вчиняються різноманітні суспільно небезпечні діяння [6]. У цьому відношенні правильною, на наше переконання, є позиція Р.Л. Степанюка, який визначив злочини в бюджетній сфері України, як передбачені КК України суспільно небезпечні винні діяння, вчинені суб'єктами в галузі діяльності, пов'язаної з формуванням, розподілом і використанням бюджетних коштів, а також у зв'язку з розпорядженням іншим державним, комунальним майном [7, с. 26].

Відповідно до ст. 2 Бюджетного кодексу (далі – БК) України, *бюджет* – це план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюють відповідно органи державної влади та органи місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду [8]. П. 11 ст. 2 тієї ж статті регламентовано: *бюджетні кошти (кошти бюджету)* – належні відповідно до законодавства надходження бюджету та витрати бюджету. До *витрат бюджету* належать видатки бюджету, надання кредитів з бюджету, погашення боргу та розміщення бюджетних коштів на депозитах, придбання цінних паперів. Під *видатками бюджету* розуміють кошти, спрямовані на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом. До видатків бюджету не належать, окрім уже названих, повернення надміру сплачених до бюджету сум податків і зборів та інших доходів бюджету, проведення їхнього бюджетного відшкодування [8]. Дещо по-іншому закріплено визначення бюджетних коштів у примітці до ст. 210 КК України: «До бюджетних коштів належать кошти, що включаються до державного бюджету і місцевих бюджетів незалежно від джерела їх формування» [9].

Бюджетна система України, відповідно до ст. 5 БК України, складається з: 1) державного бюджету; 2) місцевих бюджетів: а) бюджету Автономної Республіки Крим; б) обласних бюджетів; в) районних бюджетів; г) бюджетів місцевого самоврядування. В Законі України від 21 травня 1997 р. «Про місцеве самоврядування в Україні» також вжито термін «*бюджет місцевого самоврядування (місцевий бюджет)*», під яким розуміється план утворення та використання фінансових ресурсів, потрібних для забезпечення функцій та повноважень місцевого самоврядування [10]. Самі бюджети в законодавстві розподілено на районний, обласний, поточний та бюджет розвитку [8].

Кожна територіальна громада в нашій країні має свій місцевий бюджет, що є планом формування та використання фінансових ресурсів на рік, який вказує вектори надходжень та відповідно витрат [11, с. 211]. Бюджети місцевого самоврядування – це бюджети територіальних громад сіл, їх об'єднань, селищ, міст (у тому числі, районів у містах), бюджети об'єднаних територіальних громад [12, с. 37]. Отже, фактично, місцевий бюджет – це фінансовий план громади, в якому встановлюються шляхи та джерела отримання і витрачання громадою коштів. Через місцеві бюджети щорічно перерозподіляється 7% валового внутрішнього продукту країни, у місцевих бюджетах зосереджено приблизно 25% ресурсів бюджетної системи, фінансується понад 40% бюджетних видатків. Особлива роль місцевих бюджетів пов'язана з тим, що вони формують фінансову базу органів місцевого самоврядування, і є, відповідно, найважливішим інструментом реалізації регіональної політики та бюджетного вирівнювання держави [13, с. 119].

Місцеві бюджети є важливою ланкою бюджетної системи України, вони найбільші за своєю чисельністю. Саме з місцевих бюджетів здійснюється фінансування закладів освіти, культури, охорони здоров'я населення та соціального захисту, засобів масової інформації, фінансуються різноманітні молодіжні програми, видатки по упорядкуванню населених пунктів. Місцеві бюджети здійснюють безпосередній вплив на задоволення різних потреб населення, стан та якість наданих суспільних послуг [14, с. 89].

Доходи місцевих бюджетів становлять основу фінансів місцевого самоврядування. За своїм змістом доходи бюджетів місцевого самоврядування формуються в процесі суспільного відтворення та мобілізуються органами місцевого самоврядування як доходи відповідної адміністративно-територіальної одиниці. До доходів, що закріплюються за бюджетами місцевого самоврядування та враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів, належать:

- податок на доходи фізичних осіб;
- 50% збору за спеціальне використання лісових ресурсів у частині деревини, заготовленої в порядку рубок головного користування, що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя;

- 50% збору за спеціальне використання води (крім збору за спеціальне використання води водних об'єктів місцевого значення), що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя користувачами води за місцем її забору;

- 50% плати за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення (крім плати за користування надрами в межах континентального шельфу і виняткової (морської) економічної зони), що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя;

- плата за використання інших природних ресурсів, що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя;

- плата за ліцензії на певні види господарської діяльності та сертифікати, що видаються виконавчими органами відповідних місцевих рад;

- плата за ліцензії та сертифікати, що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя ліцензіатами, які здійснюють діяльність на території міст Києва та Севастополя;

- плата за ліцензії на виробництво спирту етилового, коньячного і плодового, спирту етилового ректифікованого виноградного, спирту етилового ректифікованого плодового, спирту-сирцю виноградного, спирту-сирцю плодового, алкогольних напоїв і тютюнових виробів, що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя ліцензіатами, які здійснюють діяльність на території міст Києва і Севастополя;

- плата за ліцензії на право експорту, імпорту та оптової торгівлі спиртом етиловим, коньячним і плодовим, спиртом етиловим ректифікованим виноградним, спиртом етиловим ректифікованим плодовим, спиртом-сирцем виноградним, спиртом-сирцем плодовим, що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя ліцензіатами, які здійснюють діяльність на території міст Києва і Севастополя;

- плата за ліцензії на право експорту, імпорту алкогольних напоїв і тютюнових виробів, що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя ліцензіатами, які здійснюють діяльність на території міст Києва і Севастополя;

- плата за державну реєстрацію (крім реєстраційного збору за проведення державної реєстрації юридичних осіб і фізичних осіб – підприємців), що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя;

- реєстраційний збір за проведення державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців, що справляється виконавчими органами відповідних місцевих рад;

- плата за ліцензії на право оптової торгівлі алкогольними напоями та тютюновими виробами, що зараховується до міських бюджетів міст Києва і Севастополя ліцензіатами, які здійснюють діяльність на території міст Києва та Севастополя;

- плата за ліцензії на право роздрібною торгівлі алкогольними напоями та тютюновими виробами, що зараховується до міських бюджетів міст Києва і Севастополя ліцензіатами, які здійснюють діяльність на території міст Києва та Севастополя;

- державне мито в частині, що належить відповідним бюджетам [13, с. 57].

Під *бюджетними коштами*, зазначає О.О. Констинтинов, слід розуміти: податкові доходи, що надійшли до відповідних бюджетів; інші обов'язкові платежі, що надійшли до відповідних бюджетів; доходи від використання майна, яке перебуває в державній власності після сплати податків, передбачених законодавством; доходи від платних послуг, що надаються бюджетними

установами, після сплати податків (зборів), передбачених законодавством; кошти, отримані в результаті застосування заходів цивільно-правової, адміністративної й кримінальної відповідальності, зокрема штрафи, конфіскації, компенсації тощо; частина прибутку унітарних державних і муніципальних підприємств; доходи від зовнішньоекономічної діяльності [15, с. 66].

Бюджетні кошти (як предмет кримінального правопорушення), стверджують В.В. Дараган, В.В. Єфімов, С.В. Северин, А.Г. Шиян, наділені такими обов'язковими ознаками: а) входування до бюджету (певного рівня). Кошти набувають такої ознаки після прийняття нормативного акту (що регулює їх обіг) – Закону «Про державний бюджет України» на певний рік, рішення місцевої влади про місцевий бюджет, кошторису доходів та видатків тощо; б) визначення джерел одержання і напрямів витрачання регулюються одним або кількома з чинних документів нормативно-правового або планового характеру (БК України; підзаконними актами вищих органів влади; рішеннями про місцевий бюджет; розписами бюджетів; планами асигнувань; кошторисами доходів та видатків; документами, згідно з якими виділено кошти з бюджету або бюджетної установи іншим установам, підприємствам, організаціям; планами використання бюджетних коштів тощо) [16, с. 6].

Н.О. Гуторова, аналізуючи кримінально-правові ознаки бюджетних коштів як предметів кримінальних правопорушень, виокремлює: 1) соціальну ознаку бюджетних коштів як предмета кримінального правопорушення, передбаченого ст. 210 КК України, яка полягає в тому, що вони є складовою частиною їх об'єкта – суспільних відносин, котрі виникають у процесі розподілу, перерозподілу й використання бюджетних коштів, збігаються і з предметами цих відносин, і з предметами злочинного впливу; 2) фізичну ознаку, яка акцентує, що ними виступають не будь-які речі матеріального світу, а лише грошові кошти; 3) юридичну ознаку, яка свідчить, що предмети злочинів, котрі розглядаються, вказані як обов'язкова ознака складу злочину у диспозиції ст. 210 КК України й можуть мати правову регламентацію у нормативно-правових актах, що регулюють розподіл, перерозподіл і використання бюджетних коштів [17, с. 104–105].

Т.О. Скаун, під час здійснення криміналістичного аналізу економічних кримінальних правопорушень, виокремлює чотири загальні технології вчинення економічних протиправних діянь у даній сфері: 1) кримінальні правопорушення, пов'язані із шахрайським заволодінням бюджетними коштами; 2) кримінальні правопорушення, пов'язані із заволодінням бюджетними коштами службовими особами бюджетних установ при розпорядженні ввирінен майном в ході здійснення поточної господарської та управлінської діяльності; 3) кримінальні правопорушення, пов'язані із одержанням службовими особами хабарів, укладанням та виконанням невігідних контрактів, при здійсненні державних закупівель; 4) кримінальні правопорушення, пов'язані із зловживанням службовим становищем або перевищенням службових повноважень при одержанні чи розпорядженні бюджетними коштами [18]. Як ми бачимо, одну частину означених дослідником посягань складають шахрайські дії з бюджетними коштами, іншу – заволодіння ними, що вчиняється шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем. Однією з особливостей вчинення економічних кримінальних правопорушень можна назвати та, що злочинні діяння вчиняються під виглядом різного роду цивільно-правових угод, а тому ззовні вони мають вигляд цілком законних господарсько-фінансових операцій [19, с. 121]. Тобто, високий рівень латентності – відмітна ознака зазначеної категорії кримінальних правопорушень, зокрема й розкрадань бюджетних коштів.

У бюджетних установах, зокрема в органах місцевого самоврядування, вчиняються розкрадання грошових коштів шляхом: незаконного нарахування заробітної плати на вигаданих осіб, необґрунтованих премій та винагород, пільгових надбавок, фальсифікованих відряджень; завищення кошторисів на виконання робіт та послуг комерційними структурами; заниження доходів від орендної плати тощо [16, с. 12–13].

В.А. Лилик бюджетні кошти як предмет посягання з точки зору криміналістичної науки поділяє на дві групи: 1) кошти, які вже надійшли до відповідного бюджету (наявні); 2) кошти, які заплановані в бюджеті, але ще не отримані (планові) [20]. С.М. Остафійчук класифікує бюджетні кошти як предмет злочинних посягань за такими критеріями: 1) за формою існування: а) готівкові (грошові кошти в касі); безготівкові (грошові кошти на рахунках в банках і електронні гроші). Такий самий розподіл виокремлює дослідник і за місцем зберігання; 2) за видом валюти: а) грошові кошти у національній валюті; б) грошові кошти в іноземній валюті [21, с. 261 – 267]. Зауважимо, що під безготівковими бюджетними коштами розуміються облікові записи грошових одиниць, що знаходяться на банківських рахунках чи рахунках Держказначейства та закріплюються в документальній формі, які при перерахунку (трансформуванні) є еквівалентом готівкових бюджетних

коштів [22, с. 64]. Зокрема, при вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 191 КК України, предметом злочинного посягання є бюджетні кошти в безготівковій формі, для заволодіння якими потрібен банківський розрахунковий механізм. Це обумовлює в механізмі вчинення кримінального правопорушення використання банківських рахунків підприємств (учасників торгів) і складання низки певних документів, що детермінує і способи підготовки та вчинення злочинів, і відображення цих злочинів у навколишньому середовищі [22, с. 65].

Висновок. Таким чином, з урахуванням зазначеного, можна зробити висновок, що бюджетні кошти як предмет розкрадання, що вчиняється службовими особами органів місцевого самоврядування, мають такі ознаки:

- включення до бюджету місцевого рівня (кошти мають бути внесеними до фінансового плану чи передбачені певною програмою, віднесеними до певної статті доходів та/або видатків; – досягнення суми бюджетних коштів за кваліфікацією за відповідною статтею (частиною статті) КК України. Оскільки даний вид кримінальних правопорушень вчиняється в фінансово-бюджетній сфері, у більшості випадків мають місце значні суми збитків і матеріальні втрати державних цільових фондів;

- передбачення джерел одержання та напрямів витрачання в чинних нормативно-правових актах (БК України; Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні»; підзаконних актах вищих органів влади; рішеннях про місцевий бюджет; кошторисах доходів і видатків; документах, згідно з якими виділено кошти з бюджету або бюджетної установи іншим установам, підприємствам, організаціям; планах використання бюджетних коштів тощо).

Під *бюджетними коштами* як предметом розкрадання службовими особами органів місцевого самоврядування необхідно розуміти надходження (доходи) та витрати (спожиті грошові кошти) бюджету у готівковій або безготівковій формі, включені в бюджети місцевого рівня та необхідні для фінансового забезпечення функцій та повноважень місцевого самоврядування.

Насамкінець підсумуємо: предмет злочинного посягання є одним з найвагоміших елементів криміналістичної характеристики досліджуваної категорії кримінальних правопорушень: відомості про предмет посягання відображаються у найрізноманітніших слідах, слідових утвореннях і трасологічних об'єктах вчиненого діяння. Це, у свою чергу, має вирішальне значення для встановлення місця, часу, способу вчинення розкрадання бюджетних коштів, особи злочинця та інших обставин кримінального правопорушення.

Список використаних джерел:

1. Шевців В. М. Методика розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2023. 249 с.
2. Шеремет А. П. Криміналістика : навч. посібник. Київ : ЦУЛ, 2005. 472 с.
3. Криміналістика : підручник / [В. В. Пяковський, Ю. М. Черноус, А. В. Самодін та ін.]; за заг. ред. В. В. Пяковського. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2020. 752 с.
4. Волобуєв А. Ф. Проблеми методики розслідування розкрадань майна в сфері підприємництва. Х.: Вид-во ХНУВС, 2000. 336 с.
5. Чуйко Є. В. Методика розслідування заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем у сфері виконання державних соціальних програм : дис. ... канд. юрид. наук : 081 (Право). Кропивницький. 2024. 243 с.
6. Титаренко О. Злочини, пов'язані з незаконним використанням бюджетних коштів: визначення поняття. URL : <http://www.pravnuk.info/>.
7. Степанюк Р. Л. Поняття злочинів у бюджетній сфері України як об'єкта криміналістичного дослідження. *Європейські перспективи*. 2011. № 2 (Ч. 2). С. 175–179.
8. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 року № 2456-VI (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
9. Кримінальний кодекс України 5 квітня 2001 року № 2341-III (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
10. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>.
11. Миськів Г. Бюджетна система : теоретичні та практичні аспекти (у схемах і таблицях) : навчальний посібник. Львів : Растр-7, 2020. 272 с.

12. Січкач О. В. Проблемні питання розслідування розкрадань коштів місцевих бюджетів. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2023. № 3. С. 209–213. DOI <https://doi.org/10.32850/sulj.2023.3.33>.
13. Бюджетна система : підруч. / за ред. С. І. Юрія, В. Г. Дем'янишина, О. П. Кириленко. Тернопіль : ТНЕУ, 2013. 624 с.
14. Бюджетна система : Навчальний посібник / [Баранова В. Г., Дубовик О. Ю., Хомутенко В. П. та ін.]; за заг. ред. В. П. Хомутенко. Одеса : Видавництво Баргєнева, 2014. 392 с.
15. Константїнов О. О. Об'єкт кримінального правопорушення, передбаченого ст. 211 КК України «Видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону». *Юридична наука*. 2020. № 1(103). С. 64–70. DOI: 10.32844/2222-5374-2020-103-1.09.
16. Порядок і особливості документування та досудового розслідування кримінальних правопорушень у бюджетній сфері. Укладачі: В. В. Дараган, В. В. Єфімов, С. В. Северин, А. Г. Шиян. Дніпро : ДДУВС, 2016. 39 с.
17. Гуторова Н. О. Кримінально-правова охорона державних фінансів України: монографія. Х.: Вид-во ХНУВС, 2001. 384 с.
18. Скакун Т. О. Економічні злочини: сутнісні ознаки та криміналістичний аналіз їх вчинення. *Ефективна економіка*. 2018. № 3. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=6195> (дата звернення: 19.07.2024).
19. Пчелїна О. В. Механїзм вчинення економічних. *Право і Безпека*. 2009. № 4. С. 118–122.
20. Лилик В. А. Бюджет України як предмет посягання у злочинах, пов'язаних із нецільовим використанням бюджетних коштів України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. № 3. Том 2. С. 99–102.
21. Остафїйчук С. М. Класифікація грошових коштів та їх еквівалентів для потреб бухгалтерського обліку та економічного аналізу. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2011. Вип. 20, ч. II. С. 261–267.
22. Виявлення та розслідування злочинів, пов'язаних із зміною ціни при проведенні державних закупівель : навч. посібник / О. В. Авраменко, І. Б. Висоцька, М. Ю. Ковальська, О. З. Мармура, О. Ф. Пасєка. Львів : ЛьвДУВС, 2018. 104 с.